

الدّرس الثّانی: «أسلوب الشرّط وأدواته»

« هرکس درس بخواند ، موفق می شود » به این جمله در زبان فارسی « جمله شرطیه » می گوئیم.

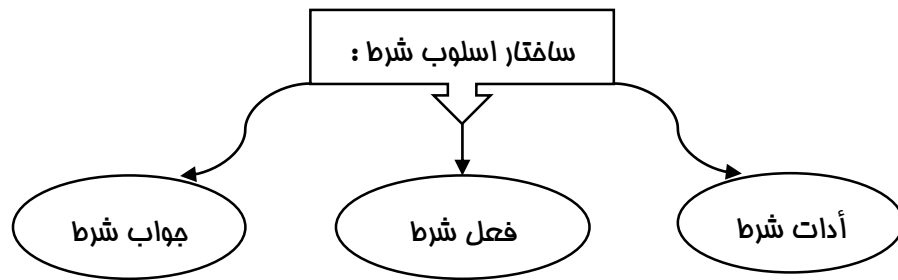
- در زبان عربی هرگاه بخواهیم « جمله شرطیه » ایجاد کنیم باید از « أسلوب خاصی استفاده کنیم.

- برای ایجاد جمله شرطیه باید « أدوات شرط » را در ابتدا جمله بیاوریم.

- «مهمترین ادوات شرط (جازمه)»
- ۱- إِنْ (حرف شرط) به معنی ← اگر ، چنانچه
  - ۲- مَنْ (اسم شرط) به معنی ← هرکه ، هرکس
  - ۳- مَا (اسم شرط) به معنی ← هرچه ، هر آنچه ، آنچه
  - ۴- إِذَا (اسم شرط) به معنی ← هرگاه ، اگر

**معمولا این ادوات بر سر عبارتی می آیند که « دوفعل » را تحت تاثیر قرار می دهند.

** به فعل اولی که ادوات شرط بر آن تاثیر می گذارند « فعل شرط » و به فعل دوم « جواب شرط » می گویند.

مثال: مَنْ يُفَكِّرْ قَبْلَ الْكَلَامِ يَسْلَمْ مِنْ الْخَطَايَا غَالِبًا: (مَنْ: ادات شرط / يفكّر: فعل شرط / يسلم: جواب شرط)

نکته: لازم به ذکر است این ادوات تغییراتی را از نظر معنایی و هم از نظر ظاهری ایجاد می کنند این تغییرات عبارتند از:

« تغییرات معنایی »

الف) هرگاه فعل شرط و جواب شرط ماضی بود می توانیم / فعل شرط ← مضارع التزامی / جواب شرط ← مضارع اخباری / ترجمه کنیم یا اینکه هر دو را به همان صورت ماضی ساده ترجمه کنیم.

← **ماضی ساده:** هرکس کارهایش تلاش کرد به اهدافش رسید.

مثال: مَنْ حَاوَلَ فِي أَعْمَالِهِ وَصَلَ إِلَى أَهْدَافِهِ «

← **التزامی - اخباری:** هرکس در کارهایش تلاش کند به اهدافش می رسد.

ب) هرگاه فعل شرط مضارع باشد ، الزاماً به صورت مضارع التزامی ترجمه می شود. **مثال:**

- مَا تَزْرَعُ فِي الدُّنْيَا تَحْصُدُ فِي الْآخِرَةِ: (هرآنچه در دنیا بکاری ، در آخرت درو می کنی)

« تغییرات ظاهری »

- با آمدن ادوات شرط بر سر جمله ، اگر فعل شرط یا جواب آن « مضارع » باشند ، به این ترتیب در ظاهرشان تغییراتی ایجاد می شود:

۱) صیغه هایی که به حرکت « ضمه » ختم می شوند ، « ساکن » می شوند. (صیغه های او۴ و او۷ و او۱۳ و او۱۴)

مثال: إِنْ تَجْتَهِدْ تَنْجَحْ - إِنْ تَجْتَهِدِي تَنْجَحِي

۲) صیغه هایی که به حرف « ن » ختم می شوند (صیغه های: او۲ و او۳ و او۵ و او۸ و او۹ و او۱۰ و او۱۱) « نون آخرشان » حذف می شود (به جز دوصیغه جمع مونث

او۱۲) که هیچ تغییری در ظاهرشان ایجاد نمی شود. **مثال:**

إِنْ تَجْتَهِدَا تَنْجَحَا . / إِنْ تَجْتَهِدُوا تَنْجَحُوا / إِنْ تَجْتَهِدْنَ تَنْجَحْنَ / إِنْ يَجْتَهِدْنَ يَنْجَحْنَ « او۱۲ »)

نکته ۱: کلمات « إذا (هرگاه - اگر) - لو (اگر) نیز از ادات شرط غیر جازم هستند و آخر فعل را تغییر نمی دهند و فقط معنای فعل را تغییر می دهند.

نکته ۲: در جمله شرطیه، جواب شرط می تواند به صورت یک « جمله اسمیه » (تشکیل شده از یک مبتدا و خبر) بیاید، که در اینصورت به مجموع « مبتدا و خبر » جواب شرط از نوع « جمله اسمیه » گفته می شود که غالباً قبل از آن حرف « ف » می آید. **مثال:**

۱- مَنْ سَأَرَ عَيْبَكَ فَهُوَ عَدُوٌّكَ. (مَنْ: ادات شرط / سَأَرَ: فعل شرط / هو عدوُّك: جواب شرط)

۲- مَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ. (مَنْ: ادات شرط / يتوكل: فعل شرط / هو حسبه: جواب شرط)

نکته ۳: منظور از « من و ما » جازمه و یا عامله همان « مَنْ و ما شرطیه » می باشد.

نکته ۴: « من » شرطیه غالباً در جمله نقش « مبتدا » و « ما » شرطیه غالباً نقش « مفعول » دارد.

۱- هرگاه جواب شرط، جمله اسمیه باشد. وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ

۲- هرگاه جواب شرط (فعل امر و یا نهی) باشد. إِنَّ دَخَلْتَ بَيْتًا فَسَلِّمْ عَلَى أَهْلِهِ.

إِنْ شَاهَدْتَ طِفْلاً فَلَا تَطْرُدْهُ عَنْكَ

۳- هرگاه جواب شرط (قد+فعل ماضی) باشد. مَنْ قَتَلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيهِ سُلْطَانًا...

۴- اگر جواب شرط با اداتی مانند (لم-لن-ما-) شروع شده باشد.

..إِنْ أَعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يَقَاتِلُوكُمْ ...

إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ .

۵- قبل از جواب شرط (سین-سوف) آمده باشد.

مَنْ يَسْتَنْكِفَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيْهِ جَمِيعًا

« مواردی که « ف » بر سر جواب شرط می آید. »

توجه: دقت کنیم که اگر "ف" بر سر جواب بیاید ادات شرط هیچ تغییری در آخر فعل ایجاد نمی کند.

نکته: گاهی فعلی یا افعالی به وسیله حرف عطف به فعل شرط یا جواب شرط معطوف می شوند (برمی گردند) که در این صورت آنها را معطوف به فعل شرط و یا جواب شرط می گیریم. **مثال:**

« إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَ يُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ » (اگر خدا را یاری کنید، (خدا) شما را یاری می کند و گام های شما را استوار می سازد.

حرف شرط   فعل شرط   جواب شرط   معطوف به جواب شرط

« تشخیص انواع من و ما »

۱) هرگاه بعد « من و ما » اسم و یا ضمیر آمد از نوع استفهام است. **مثال:** مَنْ هُوَ مَدِيرُ الْمَدْرَسَةِ؟ مَا اسْمُكَ؟

۲) هرگاه بعد از « من و ما » فعلی آمد و بعد از آن فعل، فعلی دیگر بدون واسطه و به عنوان جواب آمد از نوع شرطیه است. **مثال:**

مَنْ يَحْفَرُ بئراً لِأَخِيهِ يَقَعُ فِيهَا - مَا تَزْرَعُ فِي الدُّنْيَا تَحْصُدُ فِي الْآخِرَةِ

۳- هرگاه بعد از « من وما » فعل مضارع مجزوم امد از نوع شرطیه است. مثال: مَنْ يَجْتَهِدُ يَنْجُحْ

۴- هرگاه « من وما » وسط جمله آمد غالباً از نوع موصول است و در واقع دو جمله قبل و بعد را به هم وصل می کند. مثال:

- يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَ مَنْ فِي الْأَرْضِ.

۱- عَيْنُ الْجُمْلَةِ الشَّرْطِيَّةِ:

(۱) أولئك مَنْ يَنَاجُونَ اللَّهَ فِي أَوْقَاتِ السَّحْرِ ! (۲) « لَه مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَ مَا فِي الْأَرْضِ !

(۳) « يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَ مَنْ فِي الْأَرْضِ ! (۴) « وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ »

۲- عَيْنُ مَا الشَّرْطِيَّةِ:

(۱) مَا اسْتَمَعَ الطَّالِبُ إِلَى كَلَامِ مُعَلِّمِهِ جَيِّدًا لِيَفْهَمَهُ ! (۲) مَا اكْتَسَبَ أَخِي تَجَارِبَ لِأَنَّهُ مَا سَافَرَ إِلَى الْبِلَادِ الْآخِرَى !

(۳) مَا جَمَعَ التَّلْمِيزُ مِنَ الْعُلُومِ الْيَوْمَ يَسْتَفِيدُ مِنْهَا فِي حَيَاتِهِ غَدًا ! (۴) مَا اشْتَرَيْتُ تِلْكَ الْكُتُبَ الْعِلْمِيَّةَ لِأَنَّهَا مَا كَانَتْ مُنَاسِبَةً لِي !

۳- عَيْنُ « مَنْ » شَرْطِيَّةِ:

(۱) أَعْجَزُ النَّاسِ مَنْ عَجَزَ عَنِ اكْتِسَابِ الْإِخْوَانِ ! (۲) « يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَ مَنْ فِي الْأَرْضِ »

(۳) مَنْ تَوَاضَعَ لِعَنِي لِأَجْلِ غِنَاهِ ذَهَبَ ثُلُثَا دِينِهِ ! (۴) يَا مَنْ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ إِرْحَمْنَا فَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ !

۱- پاسخ: گزینه ۴ در گزینه ۴ « ما » در ابتدای جمله آمده و بلافاصله بعدش فعل آمده و « ن » آن به نشانه جزم حذف شده (تفعلون: ن حذف شده) و تجدون جواب شرط بوده و « ن » آن به نشانه جزم حذف شده است. دقت کنید دو فعل بدون هیچ واسطه ای بعد از « ما » شرط آمده اند و مجزوم شده اند. پس ما در این گزینه شرط است. بررسی گزینه ها: گزینه ۱ و ۳ « من » وسط جمله آمده و معنای کسی که می دهد و دو جمله را به هم ارتباط داده پس ربط دهنده است (موصول) گزینه ۲ « ما » در وسط جمله آمده و معنای آنچه می دهد.. (موصول)

۲- پاسخ: « گزینه ۳ » در گزینه ۳ ما از نوع شرطی و « جَمَعَ » فعل شرط و « يَسْتَفِدُّ » جواب شرط هستند. ترجمه: آنچه را امروز دانش آموز از علوم جمع کند ، از آنها فردا در زندگی اش استفاده می کند. بررسی سایر گزینه ها: در گزینه های « ۱ و ۲ و ۴ » « ما » از نوع نافی است. - ما استمع: گوش نکرد / ما اكتسب: کسب نکرد / ما اشتريت: نخریدم.

۳- پاسخ: « گزینه ۳ » در این گزینه « من » از نوع شرطی به معنی هرکس « تواضع » فعل شرط / « ذَهَبَ » جواب شرط هستند. ترجمه: هرکس برای انسان ثروتمند به خاطر ثروتش فروتنی پیشه کند دو سوم دینش رفته است. بررسی سایر گزینه ها: در گزینه های « ۱ و ۲ و ۴ »: « من » از نوع موصولی است به معنی کسی که وغالبا وسط جمله می آید و دو جمله قبل و بعد را هم وصل می کند .